

Тетяна МИХАЙЛОВА,
Галина ФІЛЬКЕВИЧ

КАФЕДРИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ — 75 (Сторінки історії, сьогодення)

Стаття присвячена ювілейній даті кафедри музичного виховання Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. Висвітлюються сторінки історії кафедри за 75 років. Виокремлені постаті завідуючих кафедри на різних етапах її існування. Розглядаються здобутки на творчо-педагогічній ниві викладачів сценічного співу, їх гідних партнерів — концертмейстерів, педагогів гри на музичних інструментах. Відзначається роль викладачів музично-теоретичних дисциплін, їх функціонування як науково-методичне підґрунтя кафедри. Зазначається місце та участь кафедри музичного виховання у життєдіяльності нашого університету.

Ключові слова: музичне виховання, вокальна педагогіка, творча діяльність, науково-методичний потенціал.

Статья посвящена юбилейной дате кафедры музыкального воспитания Киевского национального университета театра, кино и телевидения им. И. К. Карпенко-Карого. Освещаются страницы истории кафедры за 75 лет. Обрисованы личности заведующих кафедрой на разных этапах её существования. Рассматриваются достижения на творческо-педагогической ниве преподавателей сценического пения, их достойных партнёров — концертмейстеров, педагогов игры на музыкальных инструментах. Определяется роль преподавателей музыкально-теоретических дисциплин, их функционирование как научно-методической основы кафедры. Отмечается место и участие кафедры музыкального воспитания в жизнедеятельности нашего университета.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, вокальная педагогика, творческая деятельность, научно-методический потенциал.

This article is dedicated to the jubilee of the department of musical education. It deals with the questions of history of this department in the course of 75 years. The personalities of the heads of the department on different stages of its existence are outlined. Examined are the achievements of the instructors of scenic singing in the creative and pedagogical spheres, their adequate partners — leaders of orchestra and also teachers of playing on musical instruments. The role of the teachers of musical theory subjects and their functioning as the scientific and methodical basis of the department is determined. Noted is the place and participation of the department of musical education in the vital activity of our University.

Keywords: musical education, vocal pedagogy, creative activity, scientific and methodical potential.

Сімдесят п'ять... Багато це чи ні? З одного боку, вік солідний і поважний, час «збирання каміння», підсумків життєвого, творчого, наукового шляху. З іншого, — час реалізації вже набутого досвіду, здобутків, час планування нового, удосконалення, експериментування. Саме такого віку досягла кафедра музичного виховання Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого.

Музика — суттєвий і невід'ємний компонент таких поліфонічно складних видів мистецтва, як

театр, кіно, телебачення. Тому в системі професійної підготовки студентів факультету театрального мистецтва та Інституту екранних мистецтв чільне місце посідають музичні дисципліни: сценічний спів, різні музично-теоретичні та музично-історичні курси, гра на музичних інструментах. Викладання цих дисциплін забезпечують викладачі кафедри музичного виховання.

У перші десятиліття функціонування театрального інституту штат викладачів-музикантів обмежувався кількома спеціалістами, які працювали на

кафедрі історії театру та літератури. Поступово, з розширенням спеціальностей і спеціалізацій, потреба у кваліфікованих фахівцях музичного мистецтва зростала, що й викликало необхідність створення окремої кафедри.

Невдовзі після повернення театрального інституту з евакуації до Харкова та реєвакуації до Києва (влітку 1944-го) було створено кафедру музичних дисциплін, згодом перейменовано на кафедру музично-вокального виховання, потім (і до сьогодні) — музичного виховання.

Першим, хто очолив нашу кафедру, був **Дометій Гурійович Євтушенко**.

Д. Г. Євтушенко (1893–1983) — український вокальний педагог, заслужений діяч мистецтв України. Закінчив у 1927 році Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка і з цього ж року викладав у ньому. З 1939-го — професор Київської консерваторії; серед його учнів — відомі оперні співаки, народні артисти України П. Кармалюк, В. Любимова, Е. Томм, В. Буймістер та ін.

Надалі кафедру музичного виховання очолювали: музикознавець **Циніс Абрам Соломонович** (1945–1952), вокальні педагоги: доцент **Калиновська Марія Степанівна** (1952–1956), **Долєв Василь Григорович** (1956–1960), **Макухіна Іраїда Петрівна** (1960–1966).

У 1966 році на запрошення тодішнього ректора театрального інституту професора В. О. Кудіна кафедру очолила і викладала сольний спів **Лариса Архипівна Руденко**.

Л. А. Руденко (1918–1981) — відома оперна та концертно-камерна співачка, народна артистка СРСР, провідна солістка Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка, професор. В її творчому доробку — близько 50 оперних партій, серед них Настя («Тарас Бульба»), Кармен («Кармен»), Амнеріс («Аїда»), Графиня («Пікова дама»), Солоха («Різдвяна ніч»). Майже 20 років викладала у Київській консерваторії. Автор статей з питань вокального мистецтва, спогадів про свого педагога О. Муравйову та відомих українських співаків. Знялася у фільмі-опері «Наймичка» М. Вериківського. Гастролювала у багатьох країнах Європи, на Кубі тощо [4].

У період з 1971 по 1986 роки на чолі кафедри була **Зінаїда Григорівна Зінюк**.

З. Г. Зінюк (1925–2009) — вокальний педагог, доцент, заслужений працівник освіти України; закінчила Київську консерваторію. З 1951 року викладала сольний спів у театральному інституті. Чимало дипломних акторських робіт у жанрі водевілю, оперети, мюзиклу було здійснено саме завдяки її

фаховому музичному керівництву. Це «Вільний вітер» І. Дунаєвського, «Тригрошова опера» К. Вайля, «Моя чарівна леді» Ф. Лоу, «Вестсайдська історія» Л. Бернстайна, «Людина з Ламанчі» М. Лі та ін. Серед її вихованців відомі актори драматичних і музичних театрів: народні артисти України А. Хостікоєв, О. Сумська, А. Дриженко, Л. Шкуркіна, народна артистка РФ Л. Солнцева, заслужена артистка України Т. Гагаріна. Г. Зінюк — авторка низки навчально-методичних матеріалів з вокалу, зокрема Програми сольного співу, вокальних вправ, репертуарної збірки на основі фрагментів з оперет (у співавторстві з В. Ф. Сук).

Естафету керівництва нашою кафедрою від З. Г. Зінюк прийняв **Валерій Білялович Курбанов**, який очолював її понад 20 років (1986–2009).

В. Б. Курбанов (1939–2009) — співак, режисер, педагог, заслужений артист Азербайджану, заслужений діяч мистецтв України, професор. По закінченні Московської консерваторії був солістом Азербайджанського театру опери та балету ім. М. Ахундова; партії: Бориса («Борис Годунов»), Мефістофеля («Фауст»), Дон Базіліо («Севільський цирульник»), Ескамільо («Кармен») та ін. У Київському театральному інституті здобув фах режисера; здійснив постановки опер у Баку («Богема») та театрі-студії «Молода опера» при Національній музичній академії України («Травіата», «Царева наречена», «Любовний напій», «Лісова пісня») та ін. У нашому КНУТКТ працював з 1978 року, де викладав сценічний спів, був художнім керівником режисерського курсу студентів-іноземців, першого в Україні курсу музичних режисерів. Серед його вихованців і актори, і режисери: Р. Семисало, О. Острогляд, народні артисти України В. Баша, К. Кашліков, О. Кужельний та ін. У 1986–1988 роках був проректором з навчальної роботи. Він — автор низки навчально-методичних праць, зокрема «Введення до основ музичної режисури (оперети і мюзикл)», «Вокальне виховання актора театру і кіно».

З 2009 року кафедру очолює **Тетяна Віталіївна Михайлова**.

Т. В. Михайлова — заслужений діяч мистецтв України, педагог з вокалу, доцент, професор кафедри. Закінчила Київську консерваторію, отримавши кваліфікацію оперної співачки і концертної виконавиці. Була солісткою Оперної студії консерваторії (1968–1976), виконавши низку провідних партій в операх, оперетах та мюзиклах українських і зарубіжних композиторів, зокрема Наталки («Наталка Полтавка»), Мавки («Лісова пісня»), Парасі («Сорочинський ярмарок»), Маргарити («Фауст»), Тетяни («Євгеній Онегін»), Софії («Весілля в Малинівці»),

Елізи («Моя чарівна леді»). Наприкінці грудня 1976 року прийшла у колектив нашої кафедри: спочатку як асистент-стажист, надалі й до сьогодні — викладач сценічного співу. Вела широку концертну діяльність: сольні виступи, участь у вечорах і концертах, присвячених творчості українських композиторів Лисенка, Ревуцького, Кирейка, Завалішиної та ін. (понад 30 у 1970–90-х роках). Гідно представляла Україну за кордоном у складі молодіжних творчих груп (Франція, Монако, Німеччина, Кіпр, Болгарія). Брала участь у конкурсах та фестивалях як співачка (лауреат Українського республіканського конкурсу вокалістів), член журі (диплом Міжнародного фестивалю-конкурсу мистецтв «Талановиті діти України»). Своїми знаннями в галузі вокальної педагогіки щедро ділиться з колегами, передає їх майбутнім акторам театру і кіно, прищеплюючи високий художній смак і культуру. Серед її вихованців народні артисти України О. Треповський, Т. Назарова, О. Горбунов; заслужені артисти України В. Астахов, Т. Олексенко, О. Форманчук, О. Єна та ін. Має низку друкованих праць, зокрема «Вокальні вправи» (методичні вказівки), «Про учебно-педагогічний вокальний репертуар у процесі музичної підготовки актора драматичного театру» (тези доповіді).

Провідна дисципліна кафедри музичного виховання — сценічний (сольний) спів, який має сприяти розкриттю творчих можливостей, підвищенню якісного рівня підготовки вихованців нашого Університету — майбутніх акторів українського театру.

Синкретичність сучасного театру обумовлена традиціями, що були започатковані ще у першій половині XIX ст. Тоді не існувало розподілу на драматичні і музичні трупі, тому й жанрова палітра репертуару кріпосних театрів та приватної антрепризи була досить різноманітною. «Перевага надавалась нескладним операм і п'єсам з музикою, основу яких складали популярні мелодії народних пісень, романсів, танців. <...> Актори мали володіти майстерністю драматичного, вокального, хореографічного мистецтва» [5, 100].

І зараз більшість театрів в Україні — музично-драматичні. «Отже, багатьом акторам українського театру в своїй практичній роботі доведеться вирішувати проблему участі в музичному спектаклі, мюзиклі, опереті й навіть в опері. Тому питання вокальної підготовки акторів набуває особливого значення» [2, 3].

Важливим засобом музичного виховання студентів акторської спеціалізації є вокальний репертуар. Формуючи навчальний репертуар, викладачі нашої кафедри враховують такі важливі вокаль-

но-педагогічні принципи: індивідуальний підхід до студента, поступове й послідовне підвищення складності; розвиток уваги водночас і до вокально-технічного, і до художнього боку виконання; залучення творів минулого й сучасності, різних жанрів, форм й стилів.

Заняття сценічним співом відрізняються своєю методикою від занять у спеціальних музичних навчальних закладах: більшість студентів акторської спеціалізації мають значно обмежені вокально-музичні дані. Тому проводиться комплексна робота над голосом для оволодіння як розмовно-сценічною мовою, так і співочими навичками. На початкових етапах занять із вокалу змістом дисципліни по суті є народні пісні, де слово і наспів, що найчастіше, створюються одночасно, поєднані найбільш органічно.

Музично-поетичний фольклор був композиційним елементом вистав українського театру корифеїв. «При сценічному втіленні драматичних творів М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого зберігались авторські пропозиції щодо музики, особливо пісень, що становили органічну складову сценічного “життя” персонажа, розкривали їх психологічні особливості й настрої. <...> Введення до драматичної дії народно-пісенного матеріалу сприяло також створенню певної емоційної атмосфери (лірико-поетичної, жартівливо-розважальної та ін.), відтворенню різних обрядів (особливо весільних)» [5, 100–101].

Включаючи до навчального процесу народні пісні різних жанрів (героїчні, ліричні, жартівливі тощо), викладачі розв'язують ряд питань як художнього спрямування, так і вокально-педагогічних: робота над діапазоном, кантиленним співом, різними прийомами («атака» звука, «переддихання» тощо). «Гармонійна єдність інтонаційно-мелодичної виразності з виразністю й образністю поетичного тексту допоможуть студентові почути, відчути можливості голосової палітри, різноманітність співочої виразності» [1, 10].

Надалі до навчального репертуару включаються невеликі композиції (нескладні пісні та романси, куплети), матеріал, потрібний для тих чи інших студентських робіт з майстерності актора. Поступово зміст занять ускладнюється технічно і в музично-виконавському плані, особливо у роботі над вокальним матеріалом музичних дипломних вистав. Відбувається певна еволюція не лише змісту, а й методики викладання, головна мета якої — оволодіння дієвим співом, тобто вміння діяти вокальним словом у запропонованих обставинах п'єси, навчитися поєднувати спів із фізичними діями (простим рухом, танцем).

Всі вищевикладені основи вокальної педагогіки є засадничими в роботі викладачів кафедри музичного виховання на різних етапах її діяльності.

Сценічний спів у різні часи (1960–1990-і роки) викладали О. П. Беляєва, Л. М. Єременко, С. В. Саморідна, одна з ветеранів нашої кафедри **Валентина Федорівна Сук**.

В. Ф. Сук (1922–2007) — вокальний педагог. Отримавши вищу музичну освіту і маючи досвід творчо-виконавської роботи, прийшла у 1965 році працювати на нашу кафедру. За її активної фахової участі було здійснено чимало вистав музичного жанру: водевілі, мюзикли («Лев Гурич Синичкін», «Моя чарівна леді», «Труфальдіно з Бергамо» та ін.). Серед її вихованців народний артист України Остап Ступка, заслужені артисти України Поліна Лазова, Лариса Недін, концертна співачка Влада Борисова (працює в США), Оксана Савчук (у складі відомого дуету «Писанка») та ін. Свій багаторічний педагогічний досвід вона підсумувала у низці методичних праць: про роботу з вокальними ансамблями, вокальні вправи, опублікована репертуарна збірка на матеріалі оперет (у співавторстві із З. Г. Зінюк).

До викладацької роботи були залучені відомі українські співаки — солісти Київського оперного театру **народний артист України Василь Феодосійович Козерацький**, заслужені артисти України Володимир Іванович Матвеев, Борис Миколайович Пузін.

Майже чверть століття (1976–1990) викладачем нашої кафедри був **Микола Сергійович Фокін**.

М. С. Фокін (1912–1990) — народний артист України, доцент. Здобувши вокальну освіту в Київській консерваторії (з перервою, 1932–1946), він дарував людям ніжні й глибокі почуття спочатку як виконавець народних пісень і класичного камерного репертуару, працюючи солістом Українського радіо (1937–1938), Ансамблю пісні і танцю Київського військового округу та Ансамблю пісні і танцю радянських військ у Німеччині (1941–1948). Красивого тембру ліричний тенор, неабиякий акторський талант, привабливі зовнішньо-сценічні дані — все це дало змогу виконувати найрізноманітніші партії в операх вітчизняних і зарубіжних композиторів на сценах Оперної студії Київської консерваторії (1938–1941), Львівського (1948–1954) та Київського (1954–1962) оперних театрів: Петро («Наталка Полтавка»), Ленський («Євгеній Онегін»), Герцог («Ріголетто»), Альмавіва («Севільський цирульник»), Ромео («Ромео і Джульєтта»), Лоренцо («Приборкання норовливої») та ін. [6]. Плідною була й концертно-виконавська діяльність, особливо у парі з народним артистом України Сергієм Козаком.

Цей чудовий вокальний дует дав путівку в життя багатьом пісням українських композиторів. Великий практичний досвід і майстерність, любов до музики й співу він успішно передавав молоді — майбутнім акторам театру і кіно, працюючи на нашій кафедрі.

Понад двадцять років (1978–2000) викладав сценічний спів у нашому Університеті **Олександр Іванович Михайлов**.

О. І. Михайлов (1927–2000) — заслужений артист України, доцент. Вихованець суворовського училища, він спочатку працював там, керуючи вокальним гуртком. Закінчивши Київську консерваторію, стає провідним актором Київського театру оперети і працює там понад чверть століття (1955–1982). Серед його ролей: Назар Дума («Весілля в Малинівці»), Коваль Вакула («Черевички»), граф Орловський («Летюча миша»); був першим виконавцем ролей в нових оперетах українських композиторів. Високу оцінку його виконавській майстерності дав легендарний співак І. С. Козловський: «В його баритонові нема плакучих сплесків, “повітряних ям”. Спів Михайлова залишає враження завершеності та правильності музичної фрази. Гарний тембр рівного в усьому “робочому” діапазоні голосу» [3]. Саме цьому він прагнув навчити майбутніх акторів театру і кіно. Як ніхто інший, міг «витягнути», «видобути» голос і розвивати його. Серед його вихованців: О. Вишняков (соліст Київського музичного театру для дітей та юнацтва), О. Деняков (соліст Київської оперети), О. Лапоногов (українська естрада) та ін.

Із сфери концертно-виконавської діяльності прийшла працювати на нашу кафедру **Елеонора Іванівна Аксютіна** (дівоче прізвище та сценічний псевдонім — Яроцька).

Е. І. Аксютіна (1928–1994) — заслужена артистка України, доцент. Закінчивши Київську консерваторію (1950), тридцять років була солісткою Київської філармонії (1951–1981). Її лірико-колоратурне сопрано звучало як у масштабних творах композиторів-класиків («Кавова кантата» Баха, «Реквієм» Моцарта та ін.), так і в композиціях камерно-вокального репертуару (твори Лисенка, Стеценка, Ревуцького, Шамо; Массне, Дебюссі, Рахманінова). Неодмінною складовою концертного репертуару була народна пісня, що потім позначилось на її педагогічній роботі в нашому Університеті: навчальний репертуар студентів, методичні праці, зокрема друковані методичні рекомендації «Народна пісня у вихованні вокального голосу актора» (1988), а також збірник «Пісні до драматичних вистав» (1989).

Зі стажем виконавської діяльності і педагогічної роботи розпочала викладання в нашому Університеті **Третяк Людмила Харлампіївна**.

Л. Х. Третяк — заслужена артистка України, доцент, професор кафедри музичного виховання. Закінчивши консерваторію за двома спеціальностями (хорове диригування і сольний спів), виступала на оперній сцені (партії Тетяни («Євгеній Онегін»), Мімі («Богема») та ряд інших). Була солісткою колективу хору і симфонічного оркестру під керівництвом Р. Мак Мерріна (про це у книзі «У каждой нации свой Бог, а у Бога — все нации»; 2016). На нашій кафедрі працює майже сорок років (з 1981-го). За цей час виховала не одне покоління співаків і акторів: народні артисти України Н. Крутова-Шестак, І. Семененко; концертують за кордоном Л. Фесенко (США, КНР), В. Пацеев (США) та ін. Студенти акторських курсів, з якими працює Л. Х. Третяк, неодноразово гідно представляли наш Університет на багатьох вокальних конкурсах і фестивалях України та поза її межами. Вона є членом журі різних конкурсів, зокрема Головою журі конкурсу «Талановиті діти та молодь України». Практичний досвід викладання знайшов вияв у низці навчально-методичних матеріалів з питань вокальної педагогіки. Автор монографій-мемуарів про видатних українських співаків, народних артистів СРСР В. Третяка і Г. Туфтіну.

Збагачені досвідом концертно-виконавської та оперно-сценічної діяльності, розпочали освоєння вокальної педагогіки на кафедрі музичного виховання (з 2002 року) **Гревцова Мері Олександрівна** і **Кудрявцева Олена Георгіївна**.

М. О. Гревцова — заслужена артистка України, доцент кафедри. Закінчивши вокальний факультет Київської консерваторії, упродовж тридцяти років була солісткою Кримської філармонії, виступаючи на концертних майданчиках як Криму, так і великих міст України. Володіє багатим і різноманітним репертуаром з творів вітчизняних та зарубіжних композиторів різних епох і художніх напрямів. Багаторічна концертна діяльність сприяє постійним пошукам, збагаченню й оновленню навчального репертуару студентів: від народних пісень — до уривків з оперет, мюзиклів. Її вихованці неодноразово презентували наш Університет на різних творчих заходах — виїзних концертах, конкурсах, фестивалях, завойовуючи звання лауреатів, посідаючи призові місця.

О. Г. Кудрявцева — старший викладач нашої кафедри. Першу освіту здобула у КПІ за спеціальністю «інженер-програміст». Але, «звіривши алгебру гармонією», любов до музики, притаманна

з юнацьких років, перемогла. Закінчивши вокальний факультет Київської консерваторії, була артисткою Народного хору ім. Г. Верьовки (ще під час навчання), згодом учасницею ансамблю «Віртуози фолка» і потім солісткою Оперної студії консерваторії (2000–2003), де виконала оперні партії Сюзанни («Весілля Фігаро»), Марфи («Царева наречена»), Маргарити («Фауст») та в оперетах — Віолетти («Фіалка Монмартру»), Розалінди («Летюча миша»). Багатий досвід практично-виконавської роботи сприяє плідній педагогічній праці на акторських курсах та навчально-методичній роботі в галузі вокальної педагогіки.

У ХХІ ст. викладацький склад кафедри музичного виховання поповнився новими іменами. Так, з 2007 року почала працювати **Вальчук Лада Дмитрівна**.

Л. Д. Вальчук — старший викладач, лауреат міжнародного конкурсу вокалістів. Закінчивши Київську консерваторію як концертна і оперна співачка, працювала артисткою у Київському театрі оперети (1999–2001). Вона постійно прагне підвищувати свою кваліфікацію: стажування в Національній опері України (2001–2007), асистентура-стажування за спеціальністю «сценічний спів» у нашому Університеті (2007–2010). Педагогічну працю на нашій кафедрі суміщає з роботою вокального ілюстратора на кафедрі концертмейстерства КНМА. Вона єдиний викладач-вокаліст, яка спеціалізується на викладанні сольного (сценічного) співу у акторів та режисерів театру ляльок. Це обумовило тематику її навчально-методичної роботи (нормативні програми із сольного та ансамблевого співу, музичного виховання, реферат на тему: «Текстовий та інтонаційний матеріал вокального твору в контексті дієвої інтонації актора музичного та драматичного театру»), а також творчо-організаційної діяльності на акторських і режисерських курсах (підготовка музичного матеріалу численних вистав — курсових та дипломних). Разом зі студентами брала участь у підготовці та проведенні Всеукраїнських і Міжнародних фестивалів і конкурсів театрів ляльок; на фестивалі-конкурсі «Українська коляда» (Львів, 2015) вистава «Вертеп» отримала «гран-прі». Чимало музичних номерів підготувала для концертних виступів студентів акторів і режисерів очної та заочної форм навчання.

Збагачена творчою діяльністю у різних мистецьких колективах, розпочала педагогічну роботу на кафедрі **Русанова Тетяна Григорівна** (з 2006 року).

Т. Г. Русанова, закінчивши відділення хорового диригування Кримського культосвітнього училища

(1984), прийшла на посаду артистки хору Кримського українського театру драми і музичної комедії. Прагнення до подальшого зростання творчого й освітнього цензу привело її до Київського інституту культури, де вона отримала кваліфікацію керівника хорового колективу (1987–1992). Перша фахова педагогічна робота — викладач вокалу школи-студії при Кримському російському драматичному театрі. З 2006 року прийшла працювати на кафедру музичного виховання нашого Університету, закінчивши тут одночасно асистентуру-стажування. Розуміючи необхідність розвитку у студентів спілкування з партнером (відчуття ліктя), включає до навчального репертуару вокальні ансамблі, хорові композиції. Її студенти беруть участь у творчих заходах як Університету, так і поза його межами.

Нещодавно (2017) прийшла на кафедру молода співачка *Ємець Ірина Олександрівна*.

І. О. Ємець — вихованка НМАУ ім. П. І. Чайковського (закінчила її у 2008 році та магістратуру в 2013-му). Перші кроки на педагогічній ниві здійснила в Київському інституті музики ім. Р. М. Глієра. Упродовж кількох років — постійний член журі українських та міжнародних конкурсів і фестивалів, зокрема Всеукраїнського конкурсу вокалістів «Світ чудес», телевізійного конкурсу «Зірка-фест». Бере активну участь у підготовці студентів акторської спеціалізації до вистав, концертів, тематичних вечорів.

Гідними партнерами викладачів сценічного співу є концертмейстери. Їхня робота у нашому Університеті має свою специфіку, дещо відмінну від інших мистецьких вузів. Маючи консерваторську освіту, вони обізнані з музичним матеріалом різних національних композиторських шкіл, епох і художніх напрямів, жанрів і форм. Концертмейстери разом з викладачами володіють широким спектром музичних творів і стилів: народні пісні, вокальні твори професійних авторів, уривки з музики до драматичних і музичних вистав, кінофільмів, телесеріалів, мюзикли і рок-опери.

Є декілька специфічних особливостей у роботі концертмейстера нашого вишу. Це «читання з листа», тобто читання без підготовки абсолютно незнайомого нотного матеріалу. Це транспонування — переклад музичного твору з однієї тональності в іншу без зміни нотного тексту; застосування транспозиції пов'язано як з виконанням твору нижчим або вищим голосом, так і з певними вимогами акторських завдань. Поради і зауваження, що їх роблять концертмейстери, підштовхують студентів до пошуків нових акторських прийомів і пристосувань, сприяють удосконаленню їхніх музично-вокальних даних.

Робота концертмейстера включає й підготовку до випуску вистав, особливо музичних, та, за необхідності, й безпосередній фортепіанний супровід всієї вистави, утримуючи її темпо-ритмічну структуру.

У різні роки на кафедрі музичного виховання концертмейстерами працювали Є. В. Бродська, С. Л. Зільберман, Г. Б. Найденко, Н. М. Каплан, С. А. Васильєва, А. П. Білинська, В. Є. Бризгалова, В. Є. Демещук, І. Р. Покрас, В. Г. Даниленко. Нині загін концертмейстерів — висококваліфіковані професіонали, які опанували особливості роботи в нашому Університеті. Це провідні концертмейстери кафедри: *Тимошина Інна Григорівна і Тарасенко Ірина Романівна* (зі стажем понад сорок років), *Нетсева Ірина Євгенівна, Большакова Оксана Андріївна, Бартко Олеся Ярославівна, Готліп Тетяна Болеславівна, Симшаг Наталя Миколаївна*.

На кафедрі вже склалася певна традиція щодо наступності, спадкоємності: концертмейстерів-початківців прикріплювали до досвідчених викладачів, а згодом і вони самі передавали досвід викладачам-початківцям із сольного співу. Такі приклади непоодинокі: І. Г. Тимошина — З. Г. Зінюк — Т. Г. Русанова, І. Є. Нетсева — В. Ф. Сук — О. Г. Кудрявцева, О. А. Большакова — М. С. Фокін — І. О. Ємець.

Разом з викладачами сценічного співу концертмейстери беруть участь у роботі вітчизняних та міжнародних конкурсів й фестивалів, де високий рівень їхнього професіоналізму був неодноразово відзначений дипломами, — це І. Р. Тарасенко, О. А. Большакова, Т. Б. Готліп. Лауреатом, як солістка і концертмейстер, неодноразово ставала Н. М. Симшаг. Концертмейстери кафедри музичного виховання не поривають зв'язки зі своєю alma mater — Національною музичною академією України ім. П. І. Чайковського. Так, Т. Готліп співпрацювала з оркестром народних інструментів Академії; О. Большакова — з кафедрами народних інструментів, хорового диригування; Н. М. Симшаг була концертмейстером у класі сольного співу народної артистки СРСП М. Ю. Стеф'юк.

Виявляють концертмейстери і схильність до науково-дослідницької роботи; так, Л. Я. Бартко захистила кандидатську дисертацію.

Роботу концертмейстера хтось поєднує з педагогічною діяльністю — викладає гру на фортепіано. Для деякого це була тимчасова робота (Т. Б. Готліп, О. А. Большакова, І. Р. Тарасенко, І. Є. Нетсева), дехто і до цього часу залишається на цій посаді (І. Г. Тимошина, В. Є. Бризгалова). Підбираючи відповідний навчальний репертуар, вони сприя-

ють розширенню музичного кругозору студентів, вихованню добрих музичних смаків.

Викладачем гри на фортепіано є доцент Київської консерваторії, народна артистка України, кандидат мистецтвознавства **Середенко Анна Михайлівна**. Вона — дипломант Міжнародного конкурсу камерних ансамблів (Лондон), засновник низки творчих проєктів і тематичних циклів та авторка наукових статей.

Гру на народних музичних інструментах викладає **Мірошниченко Лідія Миколаївна**.

Л. М. Мірошниченко — доцент; по закінченню Київської консерваторії отримала кваліфікацію баяніста, концертного виконавця, диригента оркестру народних інструментів. Працює на нашій кафедрі з 1970 року. Студенти називають її «люди-на-оркестр», адже вона володіє грою на багатьох інструментах: баяні, акордеоні, гітарі, бандурі, балалайці, домрі, сопілці, дрімбі, жалійці. Якщо у студентів-акторів виникає потреба грати ще на якомусь інструменті, вона вчиться грати на ньому передусім сама, а потім навчає студентів. Це особливо стосується дипломних робіт: підбір музичного матеріалу, безпосередня участь у музичному супроводі. Враховуючи специфіку навчання гри на музичних інструментах у нашому Університеті, вона створила ряд методичних матеріалів та хрестоматій, що використовуються у навчальному процесі, зокрема друковані праці: навчальний посібник «Основи гри на народних музичних інструментах» (2004), методичні рекомендації з техніки гри на баяні, гітарі та ін.

Важливою складовою музичного виховання студентів факультету театрального мистецтва та Інституту екранних мистецтв є цикл музично-теоретичних дисциплін. Це історія музики — предмет загальнокультурного спрямування, спеціалізовані курси: музика у виставі (театрознавство), робота режисера з композитором (режисура драми, театру ляльок), музика в кіно (кінознавство, кінорежисура, кінотелеоператорство, звукорежисура), основи балетного клавіру та партитури, синтез мистецтв і сучасна хореографія (режисура балету), великий цикл музично-теоретичних дисциплін, зокрема гармонія, поліфонія, аналіз музичних форм та ін. (звукорежисура).

У різні часи музично-теоретичні дисципліни викладали: **Колодуб Лев Миколайович** — композитор, народний артист України, професор; **Левицький Олександр Олександрович** — композитор, заслужений діяч мистецтв України, доцент; музикознавці й композитори **Циніс Абрам Соломонович**, **Височинська Людмила Йосипівна**, кандидати мистецтвоз-

навства **Співак Ада Львівна**, **Березовчук Лариса Миколаївна**, **Попович Тетяна Олександрівна**.

Робота викладачів-музикознавців постійно ускладнюється. Вони повинні враховувати у своїй науково-педагогічній діяльності доволі багатогранний, складний і мінливий характер сучасного мистецького життя, що визначається багатьма чинниками. Один з них — «біполярність» музики сьогодення, тобто розгляд її як мистецтва і науки водночас. Потрібно стежити й впроваджувати в навчальний процес експерименти та досягнення науково-технічного прогресу в галузі кінематографа, телебачення, комп'ютерної техніки, світломузики і кольорової музики. Пошуки саме в цьому напрямку притаманні науково-педагогічній діяльності старшого викладача нашої кафедри **Козута Геннадія Олександровича**.

Отримавши освіту в Київській консерваторії, він набуває досвід науково-практичної роботи: редактор музичних програм Держтелерадіо України, лаборант кафедри історії музики консерваторії, зав. відділом кінофотодокументів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, співробітник КССМШ ім. М. В. Лисенка з питань дослідження звуковисотних властивостей музичного слуху дітей (1967–1984), надалі — викладач у Київському музичному училищі ім. Р. М. Глієра (1985–1993). Понад десять років (1993–2005) працював на нашій кафедрі (на жаль, був змушений залишити педагогічну роботу через хворобу). Він викладав увесь комплекс музично-теоретичних дисциплін у майбутніх звукорежисерів, відеорежисерів, режисерів музичного театру. Враховуючи особливості кожної спеціалізації, розробив власну методіку викладання та впровадив у навчальний процес створені ним навчально-методичні матеріали, зокрема «50 ритмічних диктантів», «Слуховий аналіз у сольфеджіо». Пошукам і розробкам сприяла його наукова діяльність. Він — музикознавець-експериментатор, музичний акустик, конструктор мікротонових музичних інструментів, спецапаратури (інтонометр), єдиний від України член Міжнародної музичної асоціації з модернізації нотного письма. Автор низки наукових публікацій з проблем теорії мікротонової музики, її аналізу та нотної фіксації, учасник міжнародних науково-практичних конференцій, зокрема «Прометей-2000» у Татарстані («Від аналізу мікротонових структур — до аналізу мікротонового гіпертексту»).

Педагоги-музикознавці — вагоме науково-методичне підґрунтя кафедри музичного виховання: 2 доктора мистецтвознавства, професора і 3 кандидата мистецтвознавства, доцента.

Терещенко Алла Костянтинівна — член-кореспондент НАМУ, доктор мистецтвознавства, професор, член НСТДУ. Майже п'ятдесят років основним місцем її роботи був ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ, де вона обіймала посаду старшого наукового співробітника відділу музикознавства, виховавши і підготувавши чимало докторів і кандидатів мистецтвознавства. Основна сфера її наукових інтересів — вокально-симфонічна творчість українських композиторів. Це знайшло втілення насамперед у кандидатській та докторській дисертаціях («Українська кантата і ораторія»). Тематика монографій та публікацій (понад 100) — різноманітна: «Українська музична культура, її генеза та сучасність», творчі портрети українських композиторів (Р. Симовича, А. Кос-Анатольського), видатних українських співаків (зокрема А. Солов'яненка), відомі мистецькі колективи (Львівський академічний театр опери та балету ім. І. Франка). Паралельно з науково-дослідницькою діяльністю працювала на педагогічній ниві у різних навчальних закладах культури і мистецтва, серед яких Дитяча академія мистецтв України (проректор з наукової роботи) і наш Університет — тепер постійне місце її роботи.

Станіславська Катерина Ігорівна — доктор мистецтвознавства, професор, член НСТДУ. Вузівську викладацьку роботу розпочала у 2000 році у НАКККіМ, дещо пізніше в КНУ театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого (спочатку за сумісництвом, з 2018-го в основному штаті). Педагогічна робота сприяла темі кандидатської дисертації, присвяченій методиці викладання музично-теоретичних дисциплін на режисерській спеціалізації. Надалі наукова робота охопила ширше коло мистецтвознавчих проблем, котрі знайшли вияв у докторській дисертації та об'ємній монографії, присвячених мистецько-видовищним формам сучасної культури. К. Станіславська — авторка численних публікацій: статей, науково-методичних розробок (понад 180). Під її керівництвом захищена не одна кандидатська дисертація. Вона — член спеціалізованої вченої ради НАКККіМ із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора/кандидата наук за спеціальністю «Теорія та історія культури»; член редколегій ряду наукових фахових видань України з мистецтвознавства, зокрема «Наукового вісника» нашого Університету.

Фількевич Галина Миколаївна — кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри, член НСТДУ. Деякий час (1998–2001) була деканом факультету театрального мистецтва, проректором з наукової і творчої роботи та міжнародних зв'язків. Її педагогічний стаж лише у вишах — півстоліття,

з них понад десять років у Київському інституті культури (1968–1981) і майже сорок років у нашому Університеті. Провідна сфера науково-педагогічних інтересів — музика театру і кіно, музичний театр. Багаторічний плідний досвід педагогічної роботи знайшов втілення у численних друкованих науково-методичних працях. Це навчальні посібники та збірки статей («Всесвітня історія музики», «Музика і драматичний театр», «Музика і кіно», «Синтез мистецтв і сучасна хореографія» та ін.); статті в академічних виданнях (НАМУ, УМЕ тощо) та періодичній пресі (журнал «Музика», газети «Культура і життя», «Українські вісті» — USA) — всього понад 50. Практичний вияв науково-педагогічної роботи — численні музичні оформлення вистав, підбір музичного матеріалу, аранжування (дипломні вистави в Університеті, постановки в різних театрах); авторка текстів низки передач Українського радіо; авторка сценаріїв та ведуча таких телепрограм Українського телебачення, як «Музичні вівторки», «Музичний кругозір»; позаштатний лектор з музичного мистецтва Національної філармонії України, товариства «Знання»; кілька сезонів вела літні вечори симфонічної музики у Маріїнському парку Києва. Ця музично-просвітницька робота знаходить продовження на методичних семінарах нашої кафедри (віртуальні екскурсії мистецькими пам'ятками Києва), у підготовці та проведенні тематичних вечорів Університету.

Сітенко Тетяна Володимирівна — кандидат мистецтвознавства, доцент, член НСТДУ, член Всеукраїнської спілки кобзарів. Викладацьку роботу в нашому Університеті розпочала у 2002 році, читає цикл музично-теоретичних дисциплін, переважно на звукорежисерській спеціалізації. Сфера науково-дослідницьких інтересів зосереджена у двох напрямках. Один з них — мистецтво кобзарів на теренах Києва на початку ХХ ст., що пов'язано з роботою у відділі українських народних музичних інструментів Музею театрального, музичного та кіномистецтва України (1984–2002); це статті та доповіді на науково-практичних конференціях. Другий напрям — концертне життя Києва, концертно-гастрольна діяльність польських музикантів у Києві на межі ХІХ–ХХ ст. (кандидатська дисертація, наукові публікації, статті у періодичній пресі — близько 20). Кілька останніх років активно співпрацює з редакцією ВУЕ — статті про відомих музикантів, зокрема К. Аббадо, Л. Ауера, І. Альтоні та ряду інших.

Костюк Наталія Олександрівна — кандидат мистецтвознавства, доцент, член НСКУ. З 2000 року працює у відділі музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ (з 2008-го — старший на-

уковий співробітник). Близько 20 років викладає музично-теоретичні дисципліни, переважно у звукорежисерів в Інституті екранних мистецтв нашого Університету. Сфера наукових досліджень — історико-культурологічні, стильові й жанрові проблеми української музичної культури, здебільшого на матеріалі хорової, богослужбової, камерно-вокальної та фортепіанної творчості. У колі наукових інтересів — також творчість українських композиторів ХІХ — початку ХХ ст. і сучасності (Л. Дичко, О. Козаренка, Г. Ляшенко та ін.). Відома як упорядник збірників наукових статей, редактор академічних видань, зокрема кількох томів УМЕ. Авторка понад 50 праць і публікацій, серед яких: «Богослужбова творчість М. Вербицького», «Дмитро Бортнянський і українська культово-літургічна традиція», «Українська богослужбова музична культура 1801–1916 років (науково-дидактичний, ужитково-співочий, концертно-виконавський і композиторський аспекти)» тощо.

Третяк Микола Васильович — заслужений діяч мистецтв України, режисер Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка. Вихованець нашого Університету за акторською та музично-режисерською спеціалізаціями, викладає дисципліни, пов'язані з режисурою музичного театру у майбутніх режисерів балету та режисерів драми. Постановник близько десяти оперних вистав у Києві, Баку, Брно (Чехія), зокрема «Богема» і «Манон Леско» Пуччіні, «Іоланта» Чайковського, «Паяци» Леонкавалло, «Весілля Фігаро» Моцарта, «Війна і мир» Прокф'єва. Декілька років працював другим режисером в Оперному театрі Швейцарії.

Не можна оминати увагою і роботу завідувача лабораторії кафедри музичного виховання. Це не просто технічний співробітник, який сприяє чіткій організації навчального процесу, діяльності викладачів. Він забезпечує оформлення відповідної документації, друкує різні навчально-методичні матеріали, відає фондами кафедри (книжковим, аудіозаписами тощо). Така навчально-організаційна робота посприяла деяким нашим колишнім завідувачам лабораторії в їхній подальшій професійній діяльності. Приклади цьому знаходимо в нашому Університеті: це проректор з наукової роботи, доктор мистецтвознавства, професор **Галина Дмитрівна Миленька**; начальник навчально-методичного відділу, заслужений працівник культури України **Наталія Олексіївна Хайдар**. Зараз посаду завідувача лабораторії обіймає спеціаліст з вищою педагогічною освітою **Ольга Володимирівна Бажан**.

Діяльність кафедри музичного виховання пов'язана з усіма профільними фаховими кафедрами Університету. Взаємодія не обмежується

лише викладанням тих чи інших дисциплін. Численні навчально-методичні і наукові праці членів нашої кафедри присвячені методиці викладання сценічного співу, питанням контактів та взаємозв'язків музики і театру, кіно, хореографії, ролі музики в житті й творчій діяльності визначних митців (драматургів, режисерів, акторів). Методичний посібник О. Левицького «Принципи використання музики у виставах драматичного театру»; «Музика і драматичний театр» — збірник праць викладачів кафедри (Курбанова, Зінюк, Третяк, Фількевич); статті Т. Сітенко до Великої Української Енциклопедії про видатних музикантів; статті в академічних виданнях Н. Костюк про майже не досліджені сторінки життєво-творчого шляху українських композиторів М. Вербицького, Д. Бортнянського, М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича — про їх богослужбову музику; кандидатська дисертація К. Станіславської про шляхи оптимізації викладання музично-теоретичних дисциплін студентам режисерських спеціалізацій; наукові видання і навчальні посібники, створені Г. Фількевич: «Співдружність муз. Театр — Музика — Кіно», «Музичний театр», «Основи балетного клавіру і партитури», та її статті в академічних виданнях і періодиці — «Українська народна пісня в драматургії І. К. Карпенка-Карого», «Ще раз про молоду оперну режисуру», «Музика у кінопросторі Олександра Довженка», «Творчий портрет Володимира Скляренка у музично-театральному інтер'єрі (за рукописами митця)», «Танець та екранні мистецтва: започаткування і розвиток контактів» — ось лише незначна частка опублікованих праць викладачів нашої кафедри.

Спільна робота кафедри музичного виховання з іншими — це також підготовка концертних програм і вистав, вечорів та науково-практичних конференцій, присвячених видатним діячам української культури і мистецтва — Т. Шевченку, М. Лисенку, Лесю Курбасу, О. Довженку та ін.

За сімдесят п'ять років своєї діяльності кафедра музичного виховання, її викладачі зробили вагомий внесок у сферу вокальної педагогіки, в створення й зміцнення науково-методичних засад кафедри, в розвиток музично-критичної думки українського мистецтвознавства.

Джерела та література

1. Аксютіна Э. Народная песня в воспитании вокального голоса актёра: методические рекомендации. Киев : КДІТМ, 1988. 48 с.
2. Курбанов В., Зінюк З. Сольний спів: програма. Київ : КДІТМ, 1993. 20 с.
3. Михайлов Олександр Іванович. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Михайлов_Олександр_Іванович

4. Руденко Лариса Архипівна. *Енциклопедія історії України*. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe...>Rudenko_L
  5. Фількевич Г. *Музика і драматичний театр: навч. посібник*. Київ, 2013. 160 с.
  6. Фокін Микола Сергійович. *Українська музика та звукозапис*. URL: <http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/f/fokin-mykola-serhijovych.html>
  7. Архів КНУ театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого.
-
- References**
1. Aksyutina, E. (1988). A folk song is in education of vocal voice of actor : methodical recommendations. Kyiv : KDITM [in Russian].
  2. Kurbanov, V. & Zinyuk, Z. (1993). Solo singing: program. Kyiv : KDITM [in Ukrainian].
  3. Mihaylov, Oleksandr Ivanovich. Vikipediya. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Mihaylov_Oleksandr_Ivanovich [in Ukrainian].
  4. Rudenko, Larisa Arhipivna. *Entsiklopediya istoriyi Ukrainy*. Retrieved from: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe...>Rudenko_L [in Ukrainian].
  5. Filkevich, G. (2013). *The music and legitimate drama : навч. manual*. Kyiv [in Ukrainian].
  6. Fokin, Mikola Sergiyovich. *Ukrayinska muzika ta zvukozapis*. Retrieved from: <http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya/f/fokin-mykola-serhijovych.html> [in Ukrainian].
  7. Arhiv KNU teatru, kino i telebachennya imeni I. K. Karpenka-Karogo.